

Η Εικονογραφία του Θέματος της Αναστήλωσης των Εικόνων από τον αγιογράφο Νεόφυτο Ν. Ζωγράφο. (1880-1961)

Ορθοδοξία / Θεολογία της εικόνας

Βασίλης Βασιλείου, Θεολόγος-Καθηγητής Συμβουλευτικής & Επαγγελματικής Αγωγής

Η παράσταση της Αναστήλωσης των εικόνων ή της Κυριακής της Ορθοδοξίας όπως συχνά επιγράφεται, μαρτυρείται ήδη σε φορητή εικόνα που χρονολογείται στην αρχή του 15ου αι. Οι μεταβυζαντινοί αγιογράφοι εξελίσσουν το πρότυπο αυτό με βάση και την ερμηνεία του Διονύσιου εκ Φουρνά, στοιχείο που φανερώνει και την ευρεία διάδοση του εικονογραφικού αυτού θέματος.

Εικ. 1. Αναστήλωσης των εικόνων, ναός Αρχαγγέλου
Μιχαήλ Φρέναρος.

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι την περίοδο αυτή που ο Νεόφυτος Ζωγράφος [1] δραστηριοποιείται, παρατηρήσαμε την συχνή παραγγελία της εικόνας αυτής για διάφορους ναούς και από άλλους αγιογράφους. (Εικόνες φορητές εντοπίσαμε από τον αγιογράφο Διονύσιο Χρηστίδη το 1882, στο Φρέναρος (Εικ. 1), από άγνωστο ζωγράφο της σχολής Κορναρου το 1884, από τον αγιογράφο Ηγούμενο Σταυροβουνίου Βαρνάβα στο ναό του Αγ. Ανδρονίκου στην Ξυλοτύμβου το 1911, και των Αποστολοβαρναβιτών μοναχών στην Ορόκλινη Λάρνακας το 1947).

Μάλιστα είναι αξιοσημείωτο, ότι το 1904 ο Νεόφυτος ιστορεί στην κοινότητα Αυγόρου και Μαζωτού (ναός αγ. Ξενοφώντος) την εικόνα της Αναστήλωσης και την επόμενη χρονιά, το 1905, φτιάχνει την ίδια εικόνα για τρεις ναούς, στην Τερσεφάνου (εικ. 2), στον Μαζωτό (ναός αγ. Γεωργίου) και τον Λυθροδόντα. Τρία χρόνια μετα ιστορεί την ίδια εικόνα για τον ναό του αγίου Νικολάου στην Δευτερά. Επιπρόσθετα, την ίδια περίπου περίοδο βρίσκουμε εικόνα παρόμοια στην αγία Ειρήνη στα Περβόλια Λάρνακας, στην Δερύνεια (εικ.3.) και στην κοινότητα Αναλυόντας(εικ.4). Λίγο αργότερα και στο ναό της Αγ. Φωτεινής στην Αναφωτία.

Εικ. 2. Νεόφυτος Ν. Ζωγράφος (αποδ.), 1905, Αναστήλωσης των εικόνων, ναός Αγ. Μαρίας, Τερσεφάνου.

Η παράσταση είναι πανομοιότυπη και στις δέκα περιπτώσεις με μικρές παραλλαγές, στοιχείο που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η εικόνα παράχθηκε από το ίδιο ανθίβολο. Η παρουσία της εικόνας λοιπόν στο εικονοστάσιο ή και στα προσκυνητάρια των ναών είναι απαραίτητη για τον εορτασμό και τη λιτάνευσή της.

Η σκηνή είναι στατική και αποτυπώνει το εσωτερικό ναού με φόντο το εικονοστάσιο και με κλειστή την ωραία πύλη, από την οποία φαίνεται το βήλο,

διακοσμημένο με λουλούδια σε μπλε και κόκκινους χρωματισμούς. Στην περίπτωση των εικόνων στην Αυγόρου, Τερσεφάνου και Μαζωτού (ναός αγ. Γεωργίου) απουσιάζουν οι δεσποτικές εικόνες από το εικονοστάσιο, ενώ στις εικόνες των κοινοτήτων Μαζωτού (ναός αγ. Ξενοφώντα), Λυθροδόντα, Δερύνειας, Δευτεράς, Αναλύντα και Περβολιών αυτές παριστάνονται στη θέση τους.

Πλήθος μορφών συμφύρονται σε δύο ομάδες που τους χωρίζει η γεροντική μορφή του Πατριάρχη Μεθοδίου ο οποίος κρατά με το δεξί χέρι σταυρό ευλογίας και με το αριστερό κλειστό ευαγγέλιο. Στ' αριστερά του η Θεοδώρα, με το βασιλικό στέμμα στο κεφάλι κρατά την εικόνα του Χριστού ενώ στα δεξιά του δύο ευλαβείς ιερείς κρατούν της εικόνα της Θεοτόκου στον εικονογραφικό τύπο της Οδηγήτριας. Ο τύπος αυτός διατηρείται σ' όλες τις απεικονίσεις του προτύπου και παραμένει αναλλοίωτος καθ' ότι η εικόνα της Παναγίας Οδηγήτριας θεωρείτο έργο του Απ. Λουκά και φυλασσόταν στη Μονή των Οδηγών στην Κωνσταντινούπολη.

Εικ. 3. Νεόφυτος Ν. Ζωγράφος (αποδ.), 1905, Αναστήλωση των εικόνων, ναός Παναγίας Δερύνεια.

Μπροστά της, ο εστεμμένος νεαρός αυτοκράτορας Μιχαήλ, κρατώντας μικρή εικόνα του έφιππου Αγίου Γεωργίου. Σπάνιο εικονογραφικό στοιχείο αποτελεί και η απεικόνιση του αγίου Μανδηλίου στην εικόνα της κοινότητας Λυθροδόντα και

Μαζωτού (ναός αγ. Ξενοφώντα). Η απεικόνιση του Αγίου Μανδηλίου δεν μπορεί να κριθεί αδικαιολόγητη αφού έχει άμεση σχέση με την παράσταση της αναστήλωσης των εικόνων αλλά και με την σχετική υμνολογία της εκκλησίας και το απολυτίκιο της εορτής, Την άχραντον εικόνα σου προσκυνούμε αγαθέ....Η θεοτύπη απόδοση με θαυματουργικό τρόπο της μορφής του Ιησού σε μανδήλιον είναι εμφαντική απόδειξη της αναγκαιότητας της εικόνας στη ζωή της Εκκλησίας.

Οι στρατιώτες, με την χαρακτηριστική ρωμαϊκή ενδυμασία και τον στριφτό μύστακα, πίσω από την μορφή της Βασίλισσας Θεοδώρας, μπορούν να ταυτιστούν με τους πολεμιστές των εικόνων κατά την εποχή του Λέοντος Γ΄ που διαταχτήκαν να κατεβάσουν την εικόνα του Χριστού από τη Χαλκή Πύλη. Η επιγραφή της εικόνας πανομοιότυπη, Η ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.

Ωστόσο, σε εικόνα που ιστόρησε ο Νικόλαος Παπαστεφάνου το 1882 στο Ναό του απ. Λουκά στο Κολόσσι εντύπωση προκαλεί η απόδοση με πολλή λεπτομέρεια του επιχρυσωμένου εικονοστασίου. Το πλήθος αποτυπώνεται με πολυτελή ενδύματα και χρυσοποίκιλτες στολές τονίζοντας έτσι το επίσημο της ημέρας. Στην συγκεκριμένη εικόνα πέραν των γνωστών πρωταγωνιστών της εορτής εικονίζονται διάκονοι, ιερείς και ψάλτες. Η επιγραφή ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ υπογραμμίζει και την ημέρα εορτασμού της εορτής δηλώνοντας έτσι και τον λειτουργικό χαρακτήρα των θεμάτων που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες Κυριακές του εκκλησιαστικού εορτολογίου.

Εικ. 4. Νεόφυτος Ν. Ζωγράφος (αποδ.),
Αναστήλωση των εικόνων, ναός Αγ. Μαρίας,
Αναλύντας

Ο πανηγυρικός εορτασμός της αναστήλωσης των εικόνων έχει διαχρονική σημασία, όχι μόνο εξ' αιτίας της σπουδαιότητας των εικόνων στη ζωή της Εκκλησίας, αλλά λόγω και των συμβολικών προεκτάσεων που βλέπει ο πιστός και εικονόφιλος λαός της Κύπρου, δηλ. του θριάμβου της Εκκλησίας έναντι των εχθρών και των τυράνων που κατά καιρούς καταδυναστεύουν το νησί.

Η εικόνα σ' αυτή τη περίπτωση, αντικατοπτρίζει την πίστη και την προσμονή για καλύτερες μέρες και επικράτηση της δικαιοσύνης. Η Εκκλησία, ένας θεσμός που άντεξε αιώνες δίνει δύναμη και παρηγοριά. Έτσι, η απεικόνιση του θέματος αυτού εκτός του ότι υπογραμμίζει το δογματικό περιεχόμενο και την ιστορικότητα των γεγονότων, υπομιμνήσκει τους αλύτρωτους πόθους και παραμένει βαθιά χαραγμένη στη συνείδηση του κόσμου. Επιπρόσθετα, η δράση και το μαρτύριο των εικονιζόμενων προσώπων λειτουργούν υποστηρικτικά.

Συμπερασματικά, ο Νεόφυτος Ζωγράφος λειτούργησε με σεβασμό απέναντι στο εικονογραφικό αυτό πρότυπο εξελίσσοντάς το και διαμορφώνοντάς το. Δεν προσπάθησε να καινοτομήσει. Οι εικόνες του όπως και οι περισσότερες τις εποχής αυτής, αποδίδουν την λειτουργική πρακτική της Εκκλησίας που θέλει την

περιφορά των αγίων εικόνων κατά την Κυριακή της Ορθοδοξίας και αναδεικνύουν τις μορφές της αγίας Θεοδώρας και του Πατριάρχη Μεθοδίου που πρωτοστάτησαν στην αναστήλωση των εικόνων.

Η απλότητα στη σύνθεση και στα χρώματα που χρησιμοποίησε, οι οικείες μορφές και η ιλαρότητα των προσώπων, εντάσσουν τα έργα του στην εποχή τους και δηλώνουν εμφαντικά ότι η θρησκευτική ζωγραφική διακρίνεται από μια ελευθερία στα σχήματα και στις μορφές χωρίς να καταντά δουλική μίμηση και επανάληψη παραδοσιακών τύπων.

Το πρότυπό του αποτυπώνει τις τάσεις του 18ου και 19ου αι. που σχετίζονται περισσότερο με την ηθογραφική αποτύπωση των γεγονότων και των προσώπων, αντιγράφοντας στοιχεία ρεαλιστικά στο πλαίσιο των επιρροών από την Δύση [2]. Με τα πενιχρά μέσα που διέθετε αλλά και την ελευθερία έκφρασής του ως λαϊκός ζωγράφος, ανταποκρίθηκε στο δόγμα, την εικονογραφική διάταξη και αποτύπωση των μορφών ανοίγοντας οδούς επικοινωνίας του πιστού με το μυστήριο της Αγίας Τριάδος και των αγίων της Εκκλησίας.

<https://bit.ly/3tQcdLD>